

Katedra pomocných věd historických a archivnictví

DĚJEPISNÁ OLYMPIÁDA
53. ročník – 2023/2024

Okresní kolo – zadání I. kategorie

přidělené soutěžní číslo	body celkem

Jméno a příjmení:

Tematické zaměření ročníku: **„Každodenní život a kulturní kořeny českých zemí (Čechy, Morava, Slezsko). Od Cyrila a Metoděje po Jana Husa.“**

Důležité upozornění – u každé otázky je rámeček, který uvádí maximální počet bodů za otázku, do prázdného políčka se pak doplní získaný počet bodů. Celkem je možné získat **80 bodů**.

Vítej, poutníku, pátrající po kořenech kultury a každodenního života našich předků, u druhé části naší cesty. Opět se společně ponoříme do minulosti a budeme hledat odrazy světa našich praotců, jak se objevují v písemných, obrazových i dalších pramenech. Začneme ale od lesa – procházkou středověkou přírodou...

Úkol č. 1

„My Martin, božím řízením opat břevnovský, dali jsme ctihodnému a opatrnému muži Frichlovi Němci les kláštera sv. Marie v Polici kolem říček Slatinný a Záhořov a kolem řeky Stěnavy k vykloučení právem dědickým tak, že tento Frichl s vynětím patnácti let od darování mu učiněného má držet jeden svobodný lán s jedním mlýnem a jednou krčmou... a k tomu nechť má každý třetí denár ze soudu a dva ať plynou do naší pokladny.“

Ve 13. století začala na území Českého království ve velkém množství přibývat nová města a vesnice. Proces probíhal tak, že vrchnost (držitel půdy) zadal úkol

Katedra pomocných věd historických a archivnictví

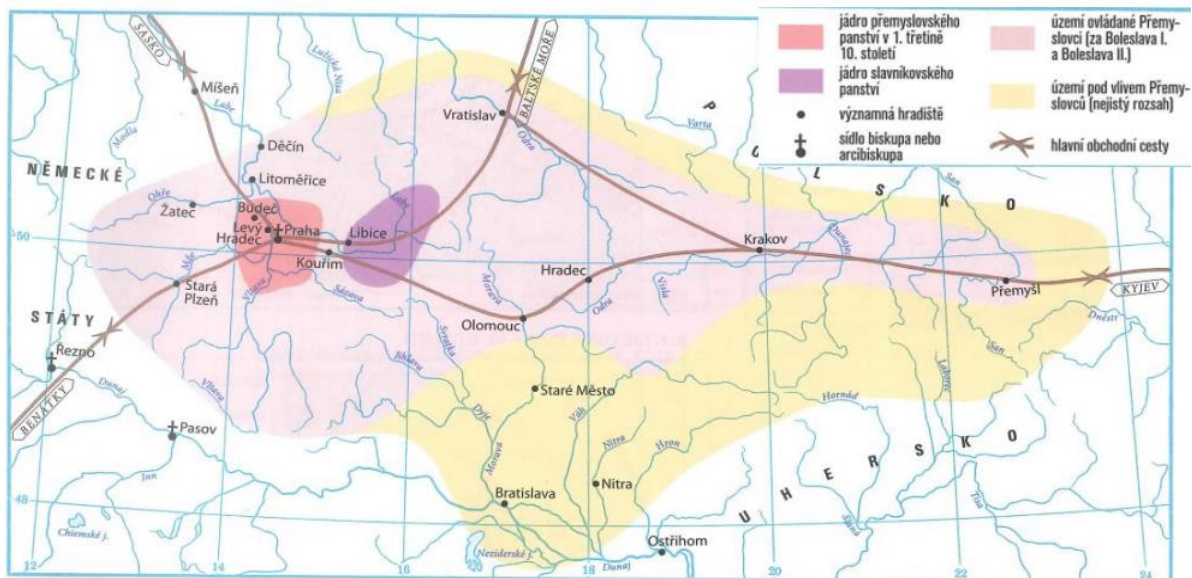
založit nové město či vesnici člověku, kterému říkáme lokátor. Mezi držitelem půdy a lokátorem byly dopředu sjednány podmínky, jak jsi to prve četl v úryvku ze zakladatelské listiny jedné středověké vesnice. Prohlédni si nyní i středověký obrázek zobrazující založení vesnice. Vypracuj jednotlivé úkoly.

1. Odpověz na otázky:
 - a) Daný pozemek byl majetkem církve. Jakou funkci zastával člověk, který z pozice vrchnosti uzavřel smlouvu? _____
 - b) Jak se jmenoval křestním jménem lokátor? _____
 - c) Jak se jmenovala mince, o které je ve smlouvě zmínka? _____
 - d) Napiš název jednotky plošné výměry, který je uveden v textu. _____
2. Do bublin u jednotlivých postav napiš písmena dle zadání. Jedna z bublin zůstane prázdná.
 - a) Postavu, která se zabývá klučením označ písmenem K.
 - b) Písmenem V označ na obrázku postavu, která je vrchností (držitelem půdy).
 - c) Písmenem L označ na obrázku postavu lokátora.
3. Rozhodni o každém z následujících tvrzení, zda platí (zakroužkuj ANO), nebo neplatí (zakroužkuj NE).
 - a) Lokátor pocházel pravděpodobně z německy mluvící části Svaté říše římské. ANO-NE
 - b) Mezi lokátorovy odměny patřilo provozování mlýna a hospody. ANO-NE
 - c) Všechny peníze vybrané na pokutách připadly vrchnosti. ANO-NE

Katedra pomocných věd historických a archivnictví

Úkol č. 2

Představ si, že sis půjčil spolužákovi výpisky z dějepisu. Když jsi je porovnal s mapou z atlasu, tak jsi zjistil, že ne vše, co si spolužák zapsal na hodině, je správně. Přečti si jeho zápis a rozhodni, co odpovídá situaci na mapě (zakroužkuj u něj ANO), a co nikoliv (zakroužkuj NE).

Mezi přemyslovská hradiště patřila Libice, Budeč, Hradec, Vratislav. ANO – NE

Benátský kupec by se mohl dostat do Prahy přes Starou Plzeň. ANO – NE

V 10. století byla část Moravy pod vlivem Přemyslovců. ANO – NE

Přemyslovci ovládali Krakov až od 12. století. ANO – NE

V povodí Nity, Moravy a Dunaje se v 10. století nacházela významná hradiště. ANO – NE

Přes území Slavníkovců procházela v 10. století jedna z hlavních obchodních cest. ANO – NE

Katedra pomocných věd historických a archivnictví

Úkol č. 3

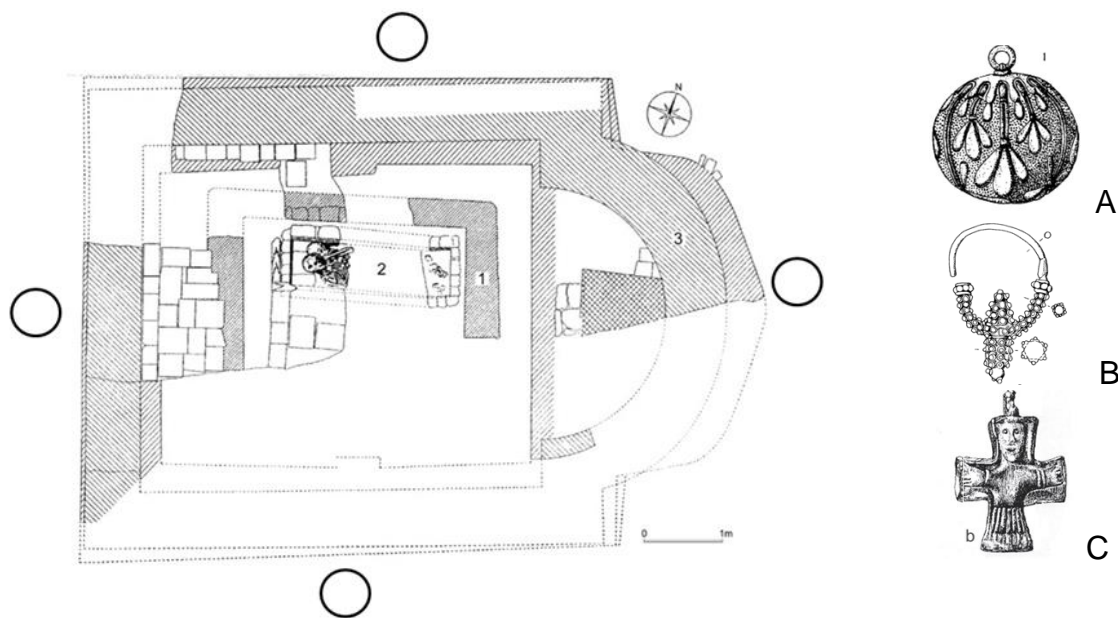
S kořeny naší duchovní kultury je spojen nejstarší známý pražský kostel. Jedná se o kostel Panny Marie, který nechal postavit přemyslovský kníže Bořivoj. Později v 11. století byl kostel přestavěn. Přečti si úryvky textu, který referuje o archeologickém nálezů kostela v roce 1949, prohlédni si přiložené obrázky, a poté vypracuj jednotlivé úkoly.

V apsidě se rýsoval zbytek oltáře a v lodi se začala objevovat plocha dláždění podlahy. Stavba měřila na délku 815 cm, přesnou šířku nebylo možno určit. Výkop inženýrské sítě v roce 1930 opravdu zničil jižní část stavby.

Zato apsidy obou staveb se výrazně odlišovaly. Starší byla protáhlejší a vybíhala ve své ose v jakýsi hrotitý oblouk, do té doby neznámý: apsida mladší měla půlkruhovitý tvar a zachovaly se v ní zbytky oltáře, který prodělal přestavbu.

A potom přišlo to hlavní. Při prohlídce hlíny pod levým spánkem ženské lebky se objevily dvě stříbrné hrozníčkovité náušnice. O jejich stáří nemohlo být pochyb. Již Rudolf Turek si kdysi všiml, že se [takové náušnice nikdy] nevyskytují v mladších fázích 10. století.

Poznámka – zachovalé části zdiva jsou v plánu zakresleny šrafováním.

- Do archeologického plánu (do jednoho z předtištěných kroužků) vyznač písmenem J jižní stranu kostela.
- V plánu vyznač křížkem zachovalé zdivo apsidy mladší fáze kostela.
- V plánu obtáhni mladší hrobku s dvěma kostrami.
- Zakroužkuj šperk, díky kterému se podařilo datovat to, že starší podoba kostela spadá do konce 9. století.

Katedra pomocných věd historických a archivnictví

Úkol č. 4

V tomto úkolu budeš pracovat s písemnými a obrazovými prameny, které popisují život českých svetic a světců. Ke jménům svatých přiřaď příslušný text a obraz. Jména osob, která by ti prozradila odpověď, jsou v textu nahrazena třemi tečkami.

a) *Tehdy matka Václavova zle zanevřela na svou tchyni a všelijak se jí snažila zahubit. ... o tom věděla, a proto odešla na jiný hrad zvaný Tetín. Snacha její se však domluvila s dvěma bojary a poslala je na Tetín, aby zavraždili její tchyni*

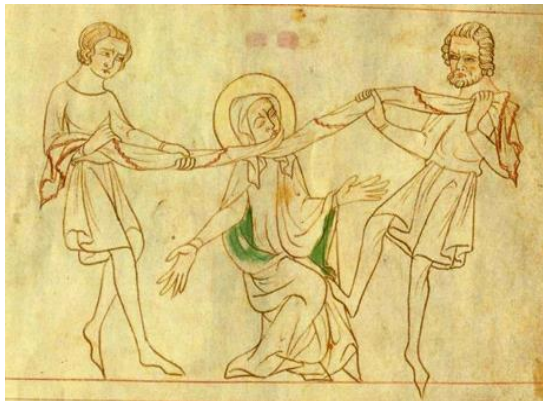
b) *Hned v bráně jej dostihl Boleslav. ... se naň ohlédl a řekl: „Bratře, včeras nám dobře posloužil.“ K uchu Boleslava se naklonil ďábel a zkazil jeho srdce, že mu odpověděl: „Nyní ti chci lépe posloužit.“ Po těch slovech udeřil jej mečem po hlavě.*

c) *Zaplakal dobrý pastýř, že zmařena nesmírná práce, zaplakal nad bídným lidem, jenž nedbal příkazů víry, vrátil se do Říma zas, jenž svatých posvěcen krví, aby i později snad cos horšího nemusel vidět. Sluhou sluhů se stal ten biskup výtečný opět, dřívější pastýřskou hodnost zas ochotně za klášter změnil.*

d) *... se nestyděla, ač z vznešeného rodu byla, ohřívati lázeň a připravovati jídlo pro sbor svých sester, ba dokonce sama se zvláštní radostí připravovala svýma rukama přečistýma potřebná jídla a posílala je bratřím nemocným a churavým.*

A

B

C

D

Václav _____ Ludmila _____ Vojtěch _____ Anežka _____

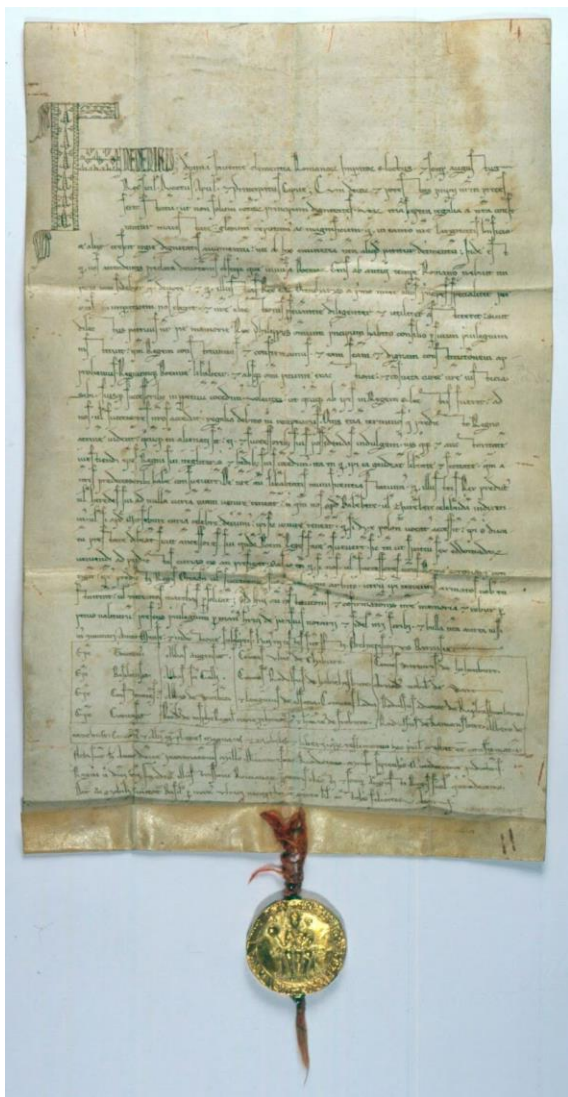
Katedra pomocných věd historických a archivnictví

Úkol č. 5

Z hlediska duchovních představ středověkého člověka patřil mezi symbolicky významné osoby vedle svatých také panovník, a zejména pak král. V následujícím úkolu se tedy dotkneme jeho úřadu.

a) Napiš tři předměty (mimo pláště), které byly symbolicky spjaty s jeho úřadem:

_____ , _____ ,

Na obrázku vlevo je dokument, který ustanovil dědičnost královského titulu u českých panovníků - Zlatá bula sicilská.

b) Urči z nabídky psací materiál, na němž je listina napsána.

Nabídka: *papyrus* - *hliněná destička* -
březová kůra - *pergamen* - *papír*

c) Vyznač na obrázku: číslem 1 iniciálu a číslem 2 bulu.

Katedra pomocných věd historických a archivnictví

Úkol č. 6

Každý světský vládce však jednou zemře, a musí proto určit svého nástupce. V polovině 11. století proto kníže Břetislav zavedl stařešinský řád. Přečti si z něho krátký úryvek a rozhodni o každém z následujících tvrzení, zda z textu vyplývá (zakroužkuj ANO), nebo nevyplývá (zakroužkuj NE).

„Poněvadž mě osud můj volá a černá smrt se již vznáší před mým zrakem, chci vám označit a vaší věrnosti doporučit toho, kdo má po mně zemi řídit...Bůh mi dal 5 synů, ale nezdá se mi užitečné rozdělit mezi ně zemi českou, protože každé království samo proti sobě rozdělené pustne... A proto vás...prosím a zapřísahám přísahou vaší věrnosti, aby mezi mými syny nebo vnuky vždy nejstarší držel nejvyšší moc...a aby všichni jeho bratři nebo ti, kteří pocházejí z knížecího rodu, byli pod jeho panstvím...“

- a) Důvodem vyhlášení nástupnického pravidla bylo nebezpečí války s cizinou. ANO - NE
- b) Nastoupit na trůn měl pouze nejstarší syn knížete. ANO - NE
- c) Vládnout měl vždy nejstarší žijící člen panovnického rodu. ANO - NE
- d) Ostatní členové knížecího rodu ho měli respektovat. ANO - NE

4

Úkol č. 7

Kodex vyšehradský je bohatě zdobené dílo vzniklé ve druhé polovině 11. století v době vlády Vratislava II. Prohlédni si dva obrázky z tohoto díla a pak odpověz na otázky pod nimi.

- a) Kterým jazykem je psán? _____
- b) Podílela se na vydání tohoto kodexu nějaká tiskárna nebo byl sepsán ručně? _____
- c) Kterou událost zobrazuje pravý obrázek? _____

Katedra pomocných věd historických a archivnictví

- d) Který z českých světců je vyobrazen na levém obrázku (jeho jméno je i v připojeném textu)? _____
- e) Jak se odborně označují umělecky zpracované obrázky, které se nacházejí ve středověkých kodexech? _____

5	
---	--

Úkol č. 8

Obrázek připomíná další důležitou složku ovlivňující duchovní kulturu středověké společnosti - univerzity. Na základě obrázku a svých znalostí rozhodni, zda jsou níže uvedená tvrzení pravdivá nebo ne.

- a. Pražská univerzita byla založena v roce 1378. ANO - NE
- b. V době jejího založení šlo o první univerzitu jižně od Alp. ANO - NE
- c. Na obrázku je pečeť a pečetidlo pražské univerzity. ANO - NE
- d. Na pečeti je vyobrazen král Karel IV., který klečí před sv. Václavem a podává mu zakládací listinu univerzity. ANO - NE
- e. Pražskou univerzitu založil Karel IV. již jako římský císař. ANO - NE
- f. V případě vyobrazené pečeti se jedná o tzv. bulu. ANO - NE

6	
---	--

Katedra pomocných věd historických a archivnictví

Úkol č. 9

Z univerzity se přesuňme na půdu církevní. Následující verše jsou reakcí neznámého autora na výsledek jedné z klíčových událostí sledovaného období.

1. Přečti si tyto verše. Porozumět sdělení textu starého několik století není vždy jednoduché. Nahraď tučně zvýrazněná slova modernějšími tak, aby se nezměnil obsah sdělení. Vybraná slova z nabídky napiš do příslušných vyznačených řádků.

Ó svolanie konstantské (a).....

Jenž se nazýváš svaté,

Kak si bez opatrnosti

Shladilo bez milosti (b)

Člověka svatého!

Zdali je tiem zavinil,

Že mnohým hříechy zjevil (c)

Z daru milosti božie,

Aby pravé pokanie

Činili bez Isti. (d).....

- a. koncile v Kostnici - cařihradský koncile - vatikánský koncile
 - b. odstranilo - zchladilo - zapudilo
 - c. ukázal - odsoudil - omluvil
 - d. opravdově - rychle - vypočítavě
2. Autora sice neznáme, ale jeho postoj a názor na situaci ano. Vyber a zakroužkuj právě tři z nabízených tvrzení, která vypovídají o postoji autora. Autor textu:
 - a. odsuzuje rozhodnutí účastníků koncilu.
 - b. souhlasí s rozhodnutím shromáždění.
 - c. vyjadřuje lhostejnost s rozhodnutím shromáždění.
 - d. poukazuje na to, proč musel zmiňovaný člověk zemřít.
 - e. fandí odsouzenému.

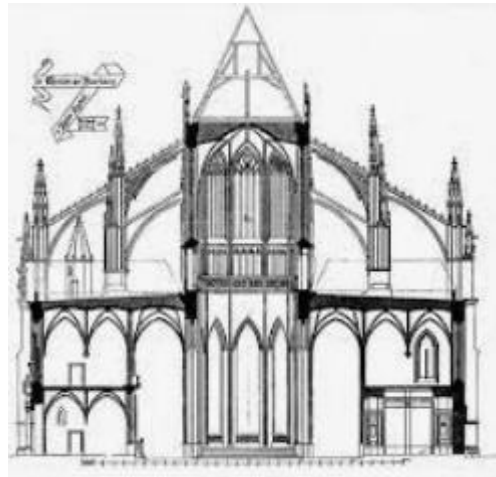
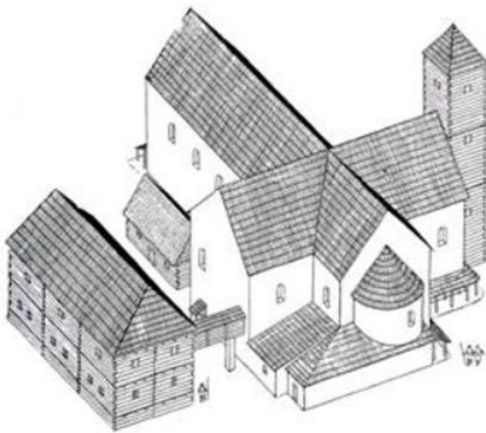
Katedra pomocných věd historických a archivnictví

Úkol č. 10

Z významného koncilu se ale nyní vraťme do každodenního života člověka a prostředí, v němž se pohyboval.

Prohlédni si dva obrázky. Na jednom z obrázků je románská stavba, na druhém stavba gotická. Rozhodni o každém z následujících tvrzení, zda platí (zakroužkuj ANO), nebo neplatí (zakroužkuj NE).

- a) Stavba vlevo je románská, protože se jedná o rotundu. ANO – NE
- b) Stavba vpravo je gotická. Poznáme to podle přítomnosti lomeného oblouku. ANO – NE
- c) Stavba na obrázku může být panským sídlem, které je můstkem propojené s kostelem. ANO – NE
- d) Stavba vpravo byla postavena později než stavba vlevo. ANO – NE
- e) Na pravé stavbě vidíme vnější opěrný systém. ANO – NE
- f) Jedna ze staveb na levém obrázku je kostel s půdorysem kříže. ANO – NE

Katedra pomocných věd historických a archivnictví

Úkol č. 11

Prohlédni si obrázek středověkého města. Vyber (zakroužkuj) právě sedm tvrzení, která odpovídají situaci na obrázku..

- a) Na obrázku vidíme doklad do toho, že město obdrželo hradební privilegium
- b) Vchod do města je chráněn padací bránou.
- c) Ve středověkém městě mohl být vždy jen jeden kostel, aby si faráři nekonkurovali.
- d) Na obrázku najdeme doklad toho, že město mělo právo hrdelní.
- e) Uprostřed města na obrázku se nachází rynek s kostelem.
- f) Město bylo střeženo ozbrojenci.
- g) Na obrázku je vyobrazen panovník.
- h) Kromě hradeb bylo město chráněno příkopem s mostem.
- i) Většina městských domů na obrázku je patrně kamenná.

Katedra pomocných věd historických a archivnictví

Úkol č. 12

Ve vrcholném středověku se stále více prosazoval vedle směnného také peněžní obchod.

A. Které z následujících mincí bys mohl poprvé objevit na pražském tržišti (ke století můžete doplnit i více odpovědí)

Nabídka: a) denár; b) pražský groš; c) brakteát; d) dukát; e) tolar

1. v 10. století

2. ve 13. století

3. ve 14. století

B. Kterou z těchto mincí bys nemohl najít v Českém království za Lucemburků a Přemyslovců?

.....

C. Z kterého drahého kovu byl ražen proslulý pražský groš?.....

D. Která z uvedených mincí byla ražena ze zlata?

7	
---	--

Úkol č. 13

V další otázce se podíváme na život židovského obyvatelstva v Českém království. Napřed si přečti úryvky privilegia Přemysla Otakara II. Statuta Iudaeorum.

Statuta Iudaeorum

Také jestliže židé mezi sebou vyvolají nesvornost nebo bitku, rychtář našeho města si nad nimi nebude osobovat žádnou pravomoc, ale král nebo vévoda nebo nejvyšší komorník země nebo království vykoná soud.

Také kdekoliv žid přejde hranici našeho panství, žádný mu nebude činit nějakou překážku ani působit nesnáze ani potíže.

Také jestli křesťané vloží násilně ruku na některou židovku, chceme, aby jejich ruka byla utřata.

Také nechceme, aby někdo byl hoštěn v domě žida.

Také nařizujeme, aby cokoliv žid půjčí, buď to bude zlato, denáry nebo stříbro, to se mu má zaplatiti nebo vrátiti s povinným úrokem, který roste.

Katedra pomocných věd historických a archivnictví

Vyber právě čtyři tvrzení, která vychází z textu.

- a) Pravomoc nad židovským obyvatelstvem měly k tomu účelu speciálně zřízené soudy.
- b) Židovské obyvatelstvo mohl soudit pouze panovník (nebo jím pověřený úředník).
- c) Židé nepotřebovali žádné zvláštní povolení k překročení hranic království.
- d) Zákoník měl za úkol podnítit nenávisť poddaných vůči židům.
- e) Zákoník měl za úkol ochránit židovské obyvatele před násilím.
- f) Židé neměli stejná práva jako křesťanští poddaní.
- g) Zákoník povoloval křesťanům šdit židovské obchodníky.

4	
---	--

Rozřazovací otázka

Zkus vysvětlit historické odborné názvy související s dějinami kultury (přiřaď pořadové písmeno definice k číslu termínu do tabulky pod nabídkou):

1. bazilika	a) schránka na uložení ostatků svatého
2. iluminace	b) člověk, který přináší nové náboženství
3. koncil	c) příběh o životě svatého
4. legenda	d) obrazový doprovod středověkého rukopisu
5. patron	e) nejvyšší představitel univerzity
6. relikviář	f) románský kostel čtyřúhelníkového půdorysu
7. rotunda	g) člověk věřící jinému než křesťanskému náboženství
8. schizma	h) rozkol v církvi, příp. období, kdy existuje více papežů
9. skriptorium	ch) sídelní kostel biskupa
10. věrozvěst	i) schránka na svátost oltářní
11. katedrála	j) svatý či světský ochránce či podporovatel národa (řemesla, umělce)
12. pohan	k) křesťan, jež se odchýlil od oficiálního učení katolické církve
13. kacíř	l) románský kostel kruhového půdorysu
14. ciborium	m) církevní sněm biskupů
15. rektor	n) středověká písařská dílna

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15

15	
----	--